

Olaf Haugen

Nedskriverens navn Gunnar Rudi

Adresse

Fødselsår

Fødested

Er det egne opplevelser som skildres? Nei

Fortellerens navn Olaf Haugen

Adresse Lora

Fødselsår 1894

Fødested Lesja

Far het Syver Haugen (Brennjordhaugen) og var født og oppvokst her på Brennjordshaugen. Han kom visstnok til verden i begynnelsen av 1860-årene. Mor var fra Dovre og var i ungdomsårene i tjeneste her på Lesja. Hun het Marit Snekkerhaugen, og hun var noen år yngre enn far.

Min farfar, Gunnar Haugen, var likeledes som far født på Brennjordshaugen, og der levde han også sine barneår. Han dro imidlertid i ung alder ut på anleggsarbeid. Da han giftet seg, fortsatte han med dette erverv, slik at farmor for det meste måtte skjøtte det vesle bruket deres. Bl.a. arbeidet farfar på veianlegg helt nede i Agder, og i mange år deltok han under byggingen av Østerdalsbanen.

Farmor – som het Anne – var en svært arbeidsom, sterk og myndig kvinne. Selv etter at far ble voksen og giftet seg, var det liksom hun som hadde mest å si hjemme hos oss. Hun var da blitt enke, og far var mye utenfor bygden på arbeid. I skuronnen var det ikke mange som greide å holde følge med farmor, for endog etter at hun ble gammel, greide hun å skjære et fullmål (På Lesja regnet en i gamle dager med to slags mål: Fullmål og dagmål (eller oppmål). Dagmålet var halvparten av fullmålet, og i skuronnen var det regnet for et dagsverk.) åker til nons (kl. 4 om ettermiddagen).

Morfar het Ola Snekkerhaugen og var husmann under Arnegard på Dovre. Mormor het visstnok Anne, men hun døde før jeg ble født.

Som min far og farfar ble jeg født på Brennjordshaugen. Vi var 6 familiemedlemmer i barndomshjemmet mitt, nemlig farmor, mor, far og tre brødre. jeg var den nesteldste av brødrene, de to andre het Gunvald og Anton. Begge disse utvandret til Amerika i tiden før første verdenskrig, og Gunvald er nå død.

Bruket Brennjordshaugen har i dag om lag 20 mål dyrket jord, men i min barndom var vel jordeveien bare halvparten av dette. Skarphol-gårdene gjorde krav på eiendomsretten til bruket (se senere). Jorden var i dårlig hevd, da både far og bestefar for det meste hadde ligget utenbbyggs på anleggsarbeid. (Før far giftet seg, arbeidet han nemlig på Hamar-Ottabanen). I normale år avlet vi 8-10 tønner bygg, men på grunn av den leirholdige jorden falt det vanskelig å dyrke poteter på bruket. Det skal ha vært en av mine forfedre, enten min oldefar eller tippoldefar, som først ryddet og bygde på Brennjordshaugen.

Vi fødte 2 kyr og stundom et ungnaut, og dertil en sau eller to. Geiter eller griser hadde vi aldri. Hvert år tok vi mose i fjellet og hugde lauv til krøtterne.

Vi hadde beiterett for krøtterne i sameie og rett til å ta ved og gjerdefang etter behov hvor vi ville i Skarphols skog. Noen andre rettigheter hørte ikke til bruket. Far begynte imidlertid å få utvist ved og tømmer i Lordalens bygdealmemming, og jeg har fått full almemningsrett der.

Far eide alle husene, som var blitt bygget av hans forfedre. Bebyggelsen bestod av to stuer (den nordre og den søndre), fjøs og løe. Alle husene var laftet, og de ble revet i fars tid. Bestemor bodde i den nordre stuen. Den hadde to rom, stugu (oftest kalt bare med adverbet "framme") og kleve, og grunnflaten var vel på lag 4x6 m². Stuen hadde tre vinduer, hvorav ett i klevaen. I klevaen hadde bestemor sengen sin. Tømmeret i stuen skulle være blitt hugget den gang bruket ble bygget.

Den søndre stuen – der resten av familien bodde – hadde omtrent kvadratisk grunnflate – jeg antar den var på 5x5 m² – og ett rom. Stuen var utstyrt med to vinduer, plassert som på fig. 2. Begge stuene var uten flattak innvendig. De var utstyrt med peis, og begge hadde sval. Denne svalen hadde et lite rom på hver side, "matkor" (spiskammer) og kleshus. På den ene veggen i kleshuset satt det et lite vindu.

Innboet i stuen vår bestod av et slagbord (som ble hengt på veggen når det ikke var i bruk), veggfast benk, krakker, en stol eller to, underdelen av et skatoll, to senger og et gammelt, upålitelig gulvur. Veggene var umalt og uten et eneste bilde.

Far var den første her i nabolaget som kjøpte komfyr. Jeg kan huske at vi i begynnelsen hadde den rene folkevandring av grannekonene som kom med brøddeig og vaffelåkåst (): vaffelrøre) og bad om å få låne komfyren.

Sengene var av den gammeldagse typen, korte og brede. Sengklærne bestod av strådyner, hovlag (): puter) og skinnfeller. Mor brukte alltid ellers lakner på sengene, men dette var ikke alminnelig her på mine kanter mens jeg var barn. Vi måtte ligge flere i hver seng.

Da det gamle gulvuret omsider slo seg helt vrangt, måtte far kjøpe en vekkeklokke. Til belysning brukte vi en parafinlampe. Vinduene var utstyrt med trekkgardiner, og bestemor hadde alltid vakre potteblomster. Senere i min barndomstid fant også mor ut at potteblomster pynet opp i stuen.

Både bestemor og mor var påpasselige når det gjaldt å vaske gulvet, og hver lørdagskveld strødde de med enerbrisk.

Av kokekar hadde vi to malmgryter, den ene mindre enn den andre, og kaffekjele av kobber. Dessuten fantes det en stekepanne i huset. Dekketøyet bestod dels av trefat og treboller, dels av krustøy. Vi hadde hjemmesmidde bordkniver og treskjeer, senere metallskjeer. Dessuten fantes det noen få gafler, men disse ble bare brukt når det kom folk på besøk til oss.

Vi hadde alltid nok mat, forfar tjente etter måten bra, men noen overflod var det heller ikke. Dagen hadde 5 måltider: 1. Mårgåbeta, som en spiste med det samme en var stått opp om morgenen: Kaku (ovnsbrød) med smør og ost eller rømmebrød. Melk med kaffe. Mårgåverd: Suppe av et eller annet salg, flatbrød, smør og skjørost eller mysost. Dugurd: Graut og melk, med en lefseklining etterpå. Non: Spekemat med flatbrødsoll, kål (): Kokt, gammelt kjøtt og flesk) eller spekesild. Kveldsverd: Graut og melk, med en lefseklining etterpå.

visstnok det samme på gårdene i nabolaget. Vi kjøpte aldri matvarer av noe slag på Skarphol.

Både voksne og barn nyttet bare hjemmevirket tøy i klærne sine, og far laget selv det skotøyet vi trengte. Yttertøy av noen slags ble ikke brukt, men derimot hadde hele familien "nyklær" som ble brukt i helgene, i "lag" og av barna på skolen.

Som sagt hevdet Skarphol-bøndene at de hadde eiendomsretten til Brennjordshaugen. Som vederlag for det brennefang som far tok i Skarphols skog, skulle han svare 12 dagsverk i slåttongen og 12 i skurdonnen. Opprinnelig har Skarphol vært en gård, men den ble delt for flere generasjoner siden. Derfor hadde far plikt til å yte halvparten av leien til hver av de to gårdene som Skarphol på hans tid bestod av, altså en uke i slåttongen og en i skurden. Noen arbeidsplikt utover dette hadde han ikke.

Imidlertid kom farmor på det rene med at Skarphol-bøndene ikke var i stand til å bevise sin påstand eiendomsrett til Brennjordshaugen. Hun ville ha klarhet i dette, og en dag gikk hun over fjellet til sorenskriveren (Denne bodde – og bor fremdeles – i Vågå.) for å rådføre seg med ham om saken. Jeg var 8 år gammel på det tidspunktet, og til min glede fekk jeg lov til å være med.

Sorenskriveren gav farmor det råd å gå til Skarphol-bøndene og si opp leieforholdet ifølge med to vederheftige menn. Dersom motparten så mente at den hadde grunnlaget i orden, måtte denne eventuelt ta det neste skritt. Bevisbyrden påhvile jo den part som fremsatte den positive påstand. Det forelå ingen skriftlige kontrakter eller andre dokumenter angående forholdet mellom Brennjordshaugen og Skarphol.

Mor for også mye rundt på gårdene i arbeid, særlig slakting og bakst. Daglønnen lå på 80 øre. Far og mor fikk oppgjør etter endt arbeid.

Vår familie ble alltid buden til alle forefallende ”lag” (bryllup, gravøl) både på Skarphol og på de andre gårdene i nabolaget. Vi var med i den såkalte ”bedarkretsen”, og både farfar og far var fast ”bidil” (: Mann som går og ber til lag.) På Skarphol – og overalt ellers i Lesja – pleide en å avslutte slåttonn og skurdonn med et måltid rømmegraut. Vi barna var av og til med i bryllup og særlig gravøl. Men vi fikk ikke spise slåttegraut eller skurdgraut på Skarphol dersom vi ikke var der i arbeid.

På Lesja – navnlig i den nordre delen av bygden – har standsforskjellen alltid vært liten, så vidt jeg vet. Bøndene gikk selv med i arbeidet, og de spiste ved samme bord som arbeidsfolket sitt. Gårdene var jevnt over så små at bøndene hadde få faste tjenestefolk, og av samme grunn ble det bare bruk for husmennene i de travleste sesongene.

Jeg hadde gått på tredelt syvårig folkeskole. Skoleåret varte fra midten av september til midten av mai, og vi hadde fri annenhver dag. I fritiden måtte jeg hjelpe til hjemme med å bære ved og vann, men jeg disponerte også en del av tiden selv.

Om vinteren stod jeg på ski og drev snarefangst på hare og rype. Jeg fikk solgt snareviltet til en landhandler for 30 øre rypen og 40 øre haren. Pengene fikk jeg selv disponere; som regel kjøpte jeg meg nyttige ting for dem, og det hendte nok jeg gav mor litt av fortjenesten min. Femten år gammel ble jeg konfirmert, og til denne anledningen fikk jeg nye klær. Mor hadde vevd tøyet, det var svart vadmél. Skredderlønnen betalte jeg selv ved at jeg og min ett år eldre bror tok på oss å skjære åkeren for en skredder og småbonde to høster på rad. den første høsten var det sylønn for min brors konfirmasjonsklær vi opparbeidet, den andre for mine egne.

Både jeg og mine to brødre måtte ta ut og tjene så snart vi ble såpass store at vi kunne gjøre nytte for oss, dvs. flere år før konfirmasjonen. Det første arbeidet jeg utførte var onnearbeid. Her i nabolaget ble nemlig krøtterne sluppet fritt omkring, så det var ikke aktuelt med noen gjetning. (Men far gjette i sine guttedager sau borte i Lordalen). Jeg fikk noen øre om dagen og kosten på de gårdene jeg arbeidet. (Alle arbeidsfolk på Lesja hadde kosten der de arbeidet). Året nærmest etter konfirmasjonen tjente jeg som gårdsgutt på Tøndevold søndre. Jeg begynte 14. april om våren og sluttet på samme dato det følgende år. Så tjente jeg et sommerhalvår på Lysbakken. Jeg har glemt hvor stor lønn jeg fikk på de to gårdene, men arbeidsforholdene ellers var bra. Jeg har således aldri måttet bo i fjøs eller andre uthus; denne skikken var for lengst avlagt på Lesja den tid jeg vokste opp.

Senere slo jeg meg på anleggsarbeid, og da jeg overtok brruket her etter far, ble jeg skomaker og sagarbeider. Jeg har nydyrket ca. 10 mål.

I tiden mellom 1911 og 1914 var jeg nesten bestemt på å følge mine to brødres eksempel og utvandre til USA. Men på grunn av min gamle mor hadde jeg ikk hjerte til dette.

Jeg ble i 1920 gift med en småbrukerdatter fra Dovre, Hanna Stigen. Vi fikk en datter i vårt ekteskap. Hun er nå gift og skal overta Brennjordshaugen.

Min hobby har alltid vært stangfiske. Ellers har jeg interessert meg for det kommunale styre og stell, vært medlem av herredsstyret, jordstyret og pristakstnemnden etc.